

Verkondiging

Gemeente in de Heer Jezus Christus,

Ik geef het onmiddellijk toe: de brieven van de apostel Petrus is nu niet meteen de meest aangewezen lectuur voor wie per ommegaande op de revolutie hoopt. Tegelijkertijd geeft het ook geen aanleiding tot de stichting van een antirevolutionaire partij. Het zit er ergens tussenin. Maar als ik dan toch maar meteen bij het begin mijn kaarten op tafel leg, dan zou ik zeggen dat het zich toch dichterbij de revolutie bevindt dan bij de goddelijke sanctionering van de bestaande verhoudingen. Uiteindelijk - en ik denk dat we ons dit goed voor ogen moeten houden - zijn deze brieven niet geschreven voor wie de werkelijkheid van alledag geen enkel probleem is. Voor hen die zich met graagte en zonder al te veel vragen neerleggen bij de bestaande verhoudingen. Deze brief is nu juist geschreven omdat het leven in de bestaande verhoudingen een probleem geworden is. Anders zou er geen enkele aanleiding tot het schrijven van een dergelijke brief zijn geweest. De werkelijkheid, de bestaande werkelijkheid om haar heen, is dus de gemeente tot een probleem geworden. Zij kan zich dus niet langer meer in deze werkelijkheid vinden. Zij is van deze werkelijkheid vervreemd geraakt. Zij is letterlijk in deze wereld - en dat woord valt vaak in deze Petrusbrief - de gemeenteleden zijn in hun omgeving als vreemdelingen en bijwoners geworden. Zij horen er niet meer echt bij. Wat ooit normaal was en volkomen acceptabel, waar zij hoogstwaarschijnlijk eerder in hun leven geen enkel vraagteken bij stelden, dat is hun nu een probleem geworden. Zij kunnen eigenlijk niet meer aarden in wat ooit volstrekt

normaal was. Bij alles vragen zij zich af: waarom is dat zo? Moet dat eigenlijk niet anders? Is dit goed? Is dit eerlijk? Is dit rechtvaardig? Is dit liefdevol? Is dit genadig?

En u voelt misschien wel: zodra je jezelf dit soort vragen gaat stellen, neemt de vervreemding, neemt het vreemdelingschap toe. Het zijn de 'waaromvragen' die wij het kind nog toestaan, tot dat moment waarop je jezelf als ouder dat antwoord hoort geven waarvan je je nog zo had voorgenomen omdat niet te doen: 'omdat het nu eenmaal zo is'. Zo leer je je kind om zich in te voegen in de bestaande orde. Dat is pedagogisch ter zake en ongetwijfeld verstandig. Maar wie een volgeling van de Messias is geworden, houdt daar kennelijk niet mee op. Niets is nog langer vanzelfsprekend. Alles, alle bestaande verhoudingen worden ondervraagd. Doet een kind dat vanuit verwondering, een zekere verbazing over een wereld die nog niet bekend is. Een Messiasmens doet dat eigenlijk ook. Vanuit een nieuwe verwondering, een nieuwe verbazing omdat hem het bericht van een nieuwe wereld ter ore is gekomen die de oude wereld en de oude verhoudingen niet langer meer rechtvaardigen. En wat doe je dan?

Eigenlijk kan je niet meer in de oude verhoudingen leven. Je hebt iets meegemaakt, je hebt iets ervaren waardoor die oude wereld je volkomen vreemd is geworden. Je kunt niet langer meer genoegen nemen met het bestaande. Met het onvervulde. Met het leven dat niet af is. Niet gaaf is, niet goed is. Een wereld ook waarin het onrecht en de onverschilligheid maar blijven voortbestaan. Je wilt deze wereld anders en je hebt ook gehoord en gezien dat deze wereld anders kan en soms, even ook anders werd. Dat maakt je kwetsbaar. Je bent een vreemdeling geworden in je eigen land.

Nu doet de schrijver van de Petrusbrief iets merkwaardigs. Je zou kunnen bedenken dat hij dat vreemdelingschap van de gemeente vooral bevestigt en versterkt. In zekere zin doet hij dat ook omdat hij dat vreemdelingschap als vertrekpunt van zijn brief neemt. Maar hij wil het ook geen eigen leven laten leiden. Hij pleit er bijvoorbeeld niet voor dat de gemeente een soort sekte wordt. Dat de gemeente zich uit het openbare leven terugtrekt en een eigen, volkomen van de samenleving geïsoleerd zou gaan leiden. Hij stuurt de gemeente zogezegd niet het klooster in. Integendeel. Hij leidt de gemeente weer terug de samenleving in. Daar moeten zij hun plek, daar moeten zij hun positie weer innemen. Maar Petrus doet dat op een voor onze moderne oren, onaangename wijze. Eigenlijk zegt hij tegen de verschillende groepen in de gemeente dat zij zich moeten voegen, dat zij zich ondergeschikt moeten maken aan de machten die over hen heersen. Aan koning, keizer en admiraal. Aan de meesters van de slaven. Niet alleen de goede slavenhouders maar ook en misschien zelfs wel juist vooral de slechte. De vrouwen aan hun mannen die zij niet voor niets en in het bijbelse voetspoor van Sara hun Heer noemen.

Ik kan mij voorstellen dat wij op dit punt allerlei vormen van verzet voelen opkomen. Vooral rondom het laatste punt ben ik blij dat er zich een kansel tussen u en mij bevindt. Maar in alle ernst: het strookt natuurlijk niet met wat wij inmiddels hebben ontwikkeld aan vrijheidsdrift en emancipatiedrang. Volkomen terecht zijn wij allergisch geworden voor de onderdrukkende structuren van de macht. Soms lukte het ons om daar wat vorderingen in te maken. Dan stapten we uit dat huwelijk of uit dat werk dat ons gevangen hield. Veel vaker - zo denk ik - lukte ons dat niet. Maar wat blijft, is wel het verlangen naar vrijheid. En is dat

verlangen nou juist niet bij uitstek wakker geroepen door die God die ons van alle slavernij bevrijdde en ons richting vrijheid voerde? En worden wij nu juist niet in de naam van precies die God opgeroepen om ons weer ondergeschikt te maken om ons weer te voegen in de onderdrukkende structuren van man, macht en maatschappij? En nog iets: is dat niet steeds een riskant soort christelijke reflex: altijd maar weer die oproep tot onderdanigheid, tot inschikkelijkheid die niet toevallig steeds de zwaksten in de samenleving treft. Wordt hiermee nu juist niet een gigantische legitimatie gegeven voor maatschappelijke misstanden? Iets waarvan we moeilijk kunnen volhouden dat de kerk zich daarvoor nooit heeft geleend.

Petrus doet het anders. Je zou inderdaad kunnen zeggen dat hij minder optimistisch is over de maatschappelijke mogelijkheden; de route naar de volkomen vrijheid via bijvoorbeeld de trits vrijheid, gelijkheid en broederschap. Hij is er aanzienlijk minder van overtuigd dat het die kant op zal gaan. En ik moet u zeggen dat ik dat persoonlijk ook helemaal deel. In elk idealisme zit iets oneindigs naïefs dat slecht rekent met wat wij aangaande de mens nu juist bij uitstek in de bijbelse theologie hebben opgestoken: dat die mens niet wil, niet kan en uiteindelijk ook overvraagd wordt als hij zijn eigen vrijheid zou willen realiseren. Petrus spreekt ook de mensen aan die daar helemaal geen mogelijkheid toe hebben. Niet toevallig gaat het om die groepen die er in de maatschappij van die dagen niet toe deden: de christenen als geheel, de slaven en vrouwen in het bijzonder. Niet, zoals bij het merendeel van ons vandaag, lachten hen alle mogelijkheden van de wereld hen breeduit toe! Zij waren helemaal niet in staat om hun eigen vrijheid te realiseren, zoals ons dat dag aan dag wordt toegeroepen. Natuurlijk kunnen wij onszelf de kritische vraag stellen in hoeverre wij dat ook daadwerkelijk kunnen.

Maar deze groepen konden dat in het geheel niet. Het lag in de tijd van deze brieven heel wat scherper. Ik heb u daar een vorige keer al wat over onderhouden: de christenen stonden onder grote verdenking. Daadwerkelijke christenvervolging was nog ver weg maar zij waren wel een soort maatschappelijke outcast. Zij deden niet mee. Alles wat in de Romeinse cultuur heilig was - en dat was altijd een mengvorm van religiositeit en politiek - dat was voor hen niet heilig. De keizer niet. Het religieuze en politieke systeem niet. En dat was op zich verdacht en in zichzelf al oorzaak voor maatschappelijke onrust. De Romeinse gouverneur van de provincie wordt ongerust: nog even en ze steken heel de samenleving aan met hun kritische vragen. Dadelijk houden wij niemand meer rustig met brood en spelen! Dadelijk gaat iedereen doorvragen of onze samenleving wel rechtvaardig en genadig is. Een vraag - zo denk ik - die ons nog steeds onrustig zou maken. Of zou moeten maken.

Onder deze hevige maatschappelijke druk stelt de apostel Petrus dus een strategie voor. Als onderliggende partij kun je niet heel veel anders dan je de voegen, dan je te onderwerpen aan de machten die over je heersen. Maar je kunt dat wel doen door hardnekkig vast te houden aan het goede. Dat is trouwens ook wat de gouverneur Plinius verontrust aan zijn keizer Trajanus schrijft: deze christenen nemen zich iedere morgen voor om het goede te doen en niemand te bedriegen! Eigenlijk is dat de bron van zijn onrust! Als iedereen dat zou gaan doen, dan zijn wij ver van huis! Dan hebben wij plotseling wel een actieve herinnering of houden wij ons aan ons woord! Het zal de onderliggende partij niet bevrijden uit zijn of haar onderliggende positie. Maar je verwerft er wel een soort innerlijke vrijheid, een vorm van onaantastbaarheid mee. Petrus roept zijn gemeente op om onverstoort vast te houden aan

het goede. Daarmee zul je uiteindelijk de heidenen verbazen en overtuigen. Wie weet, wordt het dan nog wat! Het is, toegegeven, de strategie van de kat in het nauw. Maar zoals u ook weet, maakt deze rare sprongen.

De afgelopen weken is terecht aandacht gevraagd voor de betekenis van de op Paasmorgen overleden Huub Oosterhuis. Dat zijn hart behoorlijk links van het midden lag, acht ik algemeen bekend. Hier en daar werd ook gewezen op de indrukwekkende toespraak die hij hield bij het overlijden van prins Claus. Ik herinner me deze nog heel goed. Het was voor mij een soort hernieuwde kennismaking na een Brabantse jeugd en een studententijd waarin ik - eerlijk gezegd - zijn teksten ook wat ontgroeid was. Misschien ook wel daarom was het niet zozeer zijn stevige, profetische stellingname die mij toen trof maar eigenlijk een pastorale anekdote die ik altijd onthouden heb. Dat Claus en Oosterhuis samen naar de reportage van Koninginnedag keken en dat Claus wees en zei: 'Wat doen ze het goed! En daar stond ik. Dat was mijn plaats, naast haar.' Wat mij volkomen was ontgaan en wat mij vorige keer voor 't eerst opviel, was dat Oosterhuis zijn toespraak opende met een voor Claus geschreven gedicht met de titel: 'Deze geboren vreemdeling'. Eigenlijk is dat precies de positie van wie de Messias wil volgen in het leven van vandaag: je bent een geboren of herboren vreemdeling. Maar je neemt wel je positie in. Naast hem. Naast haar. Kritisch, zonder meer en dat was prins Claus. Maar wel in volkomen solidariteit en liefde voor het onvolkomen leven dat wij leiden. Zo zijn wij de Heer tot heil.

Amen.